

Predgovor

Zbornik *Filozofija i mediji* okuplja radove koji su nastali na temelju izlaganja na istoimenom međunarodnom simpoziju održanom od 20. do 23. rujna 2009. godine u Cresu, u okviru osamnaeste znanstveno-kulturne manifestacije *Dani Frane Petrića*.

Naslov zbornika upućuje na njegovu osnovnu intenciju, a to je uspostavljanje, artikuliranje i razvijanje veza između *filozofije* i *medija* kao dviju sfera koje su u posljednjih nekoliko tisućljeća uvelike određivale i usmjeravale čovjeka te njegovu povijest i kulturu. Formiranje »filozofije medija« kao zasebne filozofijske discipline novijeg je datuma te svjedoči o porastu interesa za intenzivnim filozofijskim promišljanjem problematike medija. Formiranje »mediologije« kao interdisciplinarnog područja svjedoči, pak, o potrebi da se problematiku medija promišlja iz različitih znanstveno-teorijskih perspektiva, ali s naglašenim integrativnim nastojanjima, u čemu filozofija, koja je uvijek težila objedinjavanju i obuhvatnosti, svakako igra ključnu ulogu. Stoga smatramo da ovaj zbornik, koji je podjednako pripadan i filozofiji medija i mediologiji, s pravom nosi naslov *Filozofija i mediji*.

No, zašto su mediji toliko važna tema za filozofiju i svaku drugu misaonu djelatnost? U današnje je vrijeme moć medija, tiskovnih i elektroničkih, porasla do te mjere da mediji više nisu sporedan društveni fenomen, a niti obični pratitelji društvenih zbivanja, nego važan čimbenik u usmjeravanju, pa i kreiranju društvenih procesa. To se odnosi kako na »klasične« medije (novine, radio i televizija), tako i na internet, kao novi medij koji može predstavljati paradigmatički primjer za ovu novu situaciju. Tome treba pribrojiti i druga sredstva informiranja i komuniciranja, »stara« i »nova«, koja ulaze u pojam *medija*. Uzme li se, kao jedno od mogućih polazišta analize, konstatacija o današnjem društvu kao »društvu spektakla«, gotovo je svejedno naglašava li se pritom onaj element koji današnje društvo obilježava kao društvo zabave (*entertainment*) ili onaj koji ga obilježava kao informacijsko društvo (*infotainment*), jer je jasno da je upravo uloga medija postala glavni motor (pre)oblikovanja svijeta života.

Pritom se, pak, ne radi samo o pitanju suodnosa medija i društvenih gibanja, nego i o pitanju same konstitucije čovjeka, koja se pod utjecajem medija mijenja i u cjelini i u pojedinim svojim sastavnicama. Filozofija, koja svoje vrijeme želi obuhvatiti mislima, ne može danas ignorirati aktualne utjecaje suvremenih medija na ljudske živote, pa i na suvremenu filozofijsku misao. Pokazuju to i djela suvremenih filozofa, koja su često okrenuta pitanju medijskih posredovanja. Izlazeći u sumrak, Minervina je sova zatekla enorman utjecaj masovnih medija na suvremenog čovjeka kao građanina. Na djelu su procesi pretvaranja javnosti u masu, građanina u gledatelja, a gledatelja u pasivnog radnika kojega medijske korporacije prodaju jedna drugoj zajedno sa svojim produkcijskim kućama, odnosno emisijama, tj. medijima.

Većina aktualnih društvenih procesa o kojima se danas intenzivno raspravlja - primjerice, globalizacija - ne može se razumjeti bez analize i razumijevanja napretka medija i komunikacije. Neke bolesti suvremene globalizacije imaju svoje izvore upravo u prirodi medija i tehnologija koje su ih omogućile. o demokraciji i kulturi danas se ne može razmišljati bez razumijevanja medijskog konteksta u koji su uronjene. I Sokrat i Platon su u svoje vrijeme propitivali medije. Njihova razmišljanja o odnosu pjesništva i misli, umjetnicima kao medijima muza, te rad na ustanovljenju logosa na mjestu mita - predstavljaju svojevršno traganje za medijem kroz kojega se možemo približiti istini kao takvoj. U ovom kontekstu, i promišljanja Tome Akvinskog o iskustvu čovjeka kao »slike Božje« ili Augustinovo promišljanje ljubavi kao medija približavanja Bogu mogu se nazvati filozofijskomedijskim istraživanjima. Na potrebu istraživanja medijskih predrasuda i pristranosti u suvremenom komuniciranju upozorio nas je Harold Innis. Marshall McLuhan je cjelokupno napredovanje ljudske kulture i civilizacije promatrao kao djelo nastalo u suradnji i/ili suprostavljanju *media vortexu*. Walter J. Ong se bavio razlikama ljudske osjetilnosti čovjeka tribalnog društva od čovjeka kulture pisma izrasle na tehnologiji tiska. Walter Benjamin je upozoravao da se umjetničkom djelu događa nešto bitno s pojavom tehničke reproduktivnosti. Theodor Adorno i Max Horkheimer razvili su filozofijsku kritiku kulturne industrije. Guy Debord otvara pitanja »društva spektakla«, Günther Anders pitanja matrica, Jean Baudrillard razvija pitanja virtualnog, Régis Debray ustanovljuje mediologiju kao novu interdisciplinarnu znanost, a i mnogi drugi autori svojim tezama slažu mozaik misli o medijima kao bitnom čimbeniku suvremenosti. No, nije samo u pitanju naše vrijeme. Pitanja medija - postupak simboliziranja (govor, zvuk, slika), komunikacijski kod (jezik društva) i nosač podataka (kamen, papir, CD) i uređaj za difuziju (rukopisna, tiskana, elektronička, digitalna sredstva) - bacaju novo svjetlo na oblikovanje i prijenos filozofijske misli kroz stoljeća. odnos usmenog i pisanog, pisma i slike, geometrije i filozofijskih

aksioma, sintetičkih sudova *a priori* i spoznaje kao sjećanja, odnos slikarske perspektive i suvremenih trodimenzionalnih iskustava, te konačno razumijevanje simbola kojima se pokušavamo približiti svijetu - u svojim temeljima imaju ponovno postavljanje pitanja mogućnosti i oblika spoznaje kao takve. Zbog svega je toga tema »filozofija i mediji« tema koju nalažu vrijeme, nova iskustva, biblioteka djela posvećenih toj temi, te odgovornost filozofije prema zbilji koju sve rjeđe oblikuje filozofijska misao, a sve češće zakonitost medija kao autonomnog područja (re)formiranja čovjeka, svijeta i života.

Sam pojam medija u radovima koje donosi ovaj zbornik javlja se u različitim kontekstima i različito određen, što je rezultat raznolikosti prisutnih pogleda i pristupa, odnosno autorskih *backgrounda* i usmjerenja. No, očigledna je sinergija između tih raznolikosti, pa zato tekstovi nisu razvrstani disciplinarno nego tematski. Naravno, tematske cjeline ovog zbornika i njihove naslove treba uzeti uvjetno, te treba imati u vidu da se medijske teme nužno preklapaju, prepliću. Primjerice, razmatranje medija kao »žrtve« i »egzekutora« tehnologije, ideologije i kulture neodvojivo je od rasprave o medijima i suvremenoj demokraciji, kao što je razmatranje vizualnog aspekta medija neodvojivo od rasprave o spektakularizaciji (medijskog) svijeta. U tom smislu, jasno je da svaki članak i svaki autor govore sami za sebe, a uredničke sugestije - kategoriziranje putem poglavlja i njihovih naslova - imaju tek orijentacijsku funkciju.

Naposljetku, nadamo se da će ovaj knjiški »nagovor na filozofiju medija« biti poticajan čitateljstvu kao što je creski skup o filozofiji i medijima iz 2009. godine bio poticajan za filozofijsku refleksiju o medijima na našim prostorima. Naime, od tada do danas ne samo da je uvelike unaprijeđena diskusija o medijima u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi, nego je izgrađena i odgovarajuća infrastruktura, što uključuje osnivanje, rad i suradnju filozofijskomedijskih i medioloških institucija, izdavanje časopisa i knjiga u tom području, te održavanje međunarodnih skupova posvećenih filozofiji medija i mediologiji. Umrežavanje svih onih koji su zainteresirani za prošireno i produbljeno problematiziranje medija - čemu, vjerujemo, doprinosi i ovaj zbornik - svojevrsni je otpor sputavajućim »mrežama« suvremene tehnoznosti, ekonomije, politike i medija.

Hrvoje Jurić
Sead Alić